

"Als de wereld in brand staat"

De Britse BBC-journalist Mike Baker wil naar aanleiding van de aanvallen op de Verenigde Staten in september een nieuwe discussie voeren over de vraag of het verplichte curriculum niet méér geschiedenis en met name méér wereldgeschiedenis moet bevatten (zie <http://news.bbc.co.uk/hi/english/education/default.stm>). Het moderne geschiedenisonderwijs stelt zich immers ten doel om het heden te begrijpen in de context van het verleden.

12

Ook in Nederland werden dergelijke vragen zeer recentelijk nog gesteld, maar dan naar aanleiding van het rapport-De Rooy. Verschillende critici wezen op het Eurocentrische karakter van het voorgestelde programma. De reacties kunt u lezen op de VGN-website.

Vertegenwoordigers van Euroclio betreurden bijvoorbeeld het gemis aan een ruimere internationale dimensie. Bovendien zeggen zij het jammer te vinden dat de oorspronkelijke culturen van veel leerlingen zonder eigen waarde worden gepresenteerd omdat het programma de niet westerse wereld verbeeldt als kolonie of overheerst gebied, een gebied waar vluchtelingen en migranten vandaan komen en waar onafhankelijkheidsoorlogen en armoede heersen.

In de reactie van Euroclio werd ook gesteld dat het programma te overladen is om ruimte te bieden aan reflectie op gebeurtenissen in het heden: "Het gevaar dreigt dat wanneer de wereld in brand staat de leraren geschiedenis gewoon doorgaan met de Verlichting. Het programma komt anders niet af."

Ook Dalhuisen en Van der Dussen stelden dat de oriëntatiekennis die voorgesteld wordt door de commissie-De Rooy niet of nauwelijks kan functioneren, als het gaat om belangrijke gebeurtenissen in Oost-Europa, de VS en alle niet-westerse gebieden. Bovendien vragen zij zich af: "Heeft ieder belangrijk historisch verschijnsel, historische ontwikkeling etcetera niet een eigen historisch kader nodig om te kunnen worden begrepen?"

De aanslagen op de VS maken deze discussie weer actueel. Wat heeft het nieuwe geschiedenisonderwijs ons straks te bieden? Theo van Zon van de SLO reageert op een aantal vragen.

Hoe kan de docent straks vanuit het toch vrij Europese kader van tijdvakken op een zinvolle manier aandacht besteden aan (actuele) kwesties die betrekking hebben op de VS en de Arabische wereld?

'Het thema 'oorlogsvoering' voor de basisvorming plus en het diachronische thema 'westerse en niet-westerse culturen' bieden in elk geval aanknopingspunten. De vraag is natuurlijk of zo'n thema of diachronische thematiek al aan de orde is geweest als een bepaalde actuele kwestie speelt.

Een aantal kenmerkende aspecten die in het voorgestelde tijdvakkenkader genoemd worden maken het mogelijk om de gebeurtenissen in een breder kader te plaatsen. Bijvoorbeeld het ontstaan en de verspreiding van de islam en de expansie van de christelijke wereld, onder andere in de vorm van kruistochten. Zo werd het ongelukkig gevonden dat Bush sprak van een kruistocht tegen het terrorisme, terwijl veel Arabieren de westerse inmenging in termen van kruistochten zien. Verder kunnen genoemd worden de scheiding tussen kerk en staat, de democratische revoluties in het westen en moderne vormen van imperialisme, de dekolonisatie en de ontwikkeling van pluriforme en multiculturele samenlevingen. In de berichtgeving over de gebeurtenissen in de VS en de gevolgen daarvan zie ik veel elementen die passen binnen kenmerkende aspecten. Als de wereld in brand staat kunnen leerlingen en docenten die elementen gebruiken.

Een ontwikkeld kader van oriëntatiekennis biedt wellicht een betere basis voor het aan de orde stellen van dit soort actuele problemen dan de uitputtende behandeling van bijvoorbeeld 'de opkomst van de VS'. Dat is immers maar één van de elementen die een rol spelen in de hele problematiek. In de praktijk is het onmogelijk een thema te behandelen bij alle (potentiële) brandhaarden in de wereld. Leerlingen zouden met hulp van de docent, oriëntatiekennis en aan de hand van thema's en diachronische thematieken geoefende vaardigheden in moeten kunnen zetten bij het begripen en beoordelen van de informatie die via televisie en ander media tot hen komt. Dat moeten ze toch ook in meer of mindere mate kunnen als ze het onderwijs verlaten hebben? De actuele

thema's van 2020 zijn toch onmogelijk te voorzien?'

Maar is het niet een te hoog gespannen verwachting om te denken dat leerlingen hun kennis, over bijvoorbeeld modern imperialisme, democratische revoluties of de scheiding tussen kerk en staat, die verworven is op basis van een zeer beperkt aantal concrete (doorgaans westerse) voorbeelden, kunnen toepassen op andere situaties? Het is in de onderwijspraktijk toch bekend dat juist een dergelijke transfer erg lastig te bereiken is en om behoorlijk wat inhoudelijke kennis vraagt. En op de tweede plaats, zijn de geformuleerde kenmerkende aspecten die vaak sterk gebonden zijn aan een bepaalde plaats (namelijk overwegend Europa) wel toepasbaar op andere plaatsen en tijden?

'De vraag is over welk soort inhoudelijke kennis we spreken. Heel veel, heel specifieke kennis van een paar thema's draagt er toch ook niet aan bij dat er nu bijvoorbeeld een beter beeld gevormd kan worden / een beter gefundeerd standpunt ingenomen kan worden ten aanzien van vragen rond de gebeurtenissen in de VS. Het gaat om de 'oriëntatiekennis' rond kenmerkende aspecten die aan de hand van verschillende voorbeelden in verschillende contexten aan de orde komt. De oefening in het gebruik daarvan door middel van thema's, casussen en diachronische thematieken moet er aan bijdragen dat leerlingen oriëntatiekennis en vaardigheden als een instrument kunnen gebruiken, juist in andere situaties.'

Moet er in het geschiedeniscurriculum niet meer aandacht zijn voor de VS en het Midden-Oosten? Of moeten, als daar geen ruimte voor is in het kader van tijdvakken, de nu voorgestelde en zeer specifiek uitgewerkte diachrone thematieken niet meer aan de schoolboekauteurs en de scholen worden overgelaten, zodat er voor wie dat willen meer ruimte is voor bijvoorbeeld niet-westerse geschiedenis?

'Het is onmogelijk om een leerplan op te stellen dat diepgaande overzichts-kennis opbouwt over alle mogelijke gebeurtenissen als nu in de VS. Stel dat Indonesië over vijf jaar in een golf van geweld uiteen valt. Dan kan

dezelfde vraag over Indonesië gesteld worden. Stel dat er een Balkanoorlog uitbreekt met grote gevolgen. Dan kan een zelfde vraag over de Balkan gesteld worden. Hier speelt ook het volgende. Programma's worden vaak als 'overladen' betiteld, maar vervolgens weet iedereen nog een aantal punten te noemen die er absoluut in zouden moeten. De oriëntatiekennis, vaardigheden en oefening in het kader van casussen en diachronische thematieken moeten leerlingen beter in staat stellen om problemen te plaatsen en zelf relevante extra kennis te verwerven. Mensen die niet meer op school zitten moeten toch ook betekenis geven aan het gebeurde en zich een mening vormen. Er is dan ook geen docent die dat voor hen doet.

Het zou mooi zijn als geschiedenisonderwijs bij zou dragen aan relevante kennis en vaardigheden, waarvan gebruik gemaakt kan worden in dit soort situaties. Dit instrumentarium kan worden uitgebreid en verfijnd door buiten- en naschoolse kennis.

Een diachrone thematiek als 'westerse en niet-westerse culturen' kan natuurlijk op verschillende manieren ingevuld worden. Daarin zijn scholen en schoolboekauteurs vrij. De vraag is veel meer of de behandeling van een dergelijke thematiek aan de hand van bijvoorbeeld 'China en het westen' leerlingen competentier maakt om in een heel andere context betekenis te geven aan actualiteit. Of heeft zo'n thema alleen zin als er zich dramatische ontwikkelingen voordoen in China?

De commissie acht kennis 'van concrete gebeurtenissen en personen' alleen nog maar van 'didactisch' belang, ter ondersteuning en illustratie van de beeldvorming. De commissie laat het aan de scholen en de uitgevers over welke kennis zij ter illustratie van de oriëntatiekennis kiezen. De scholen mogen ook beslissen in hoeverre concrete kennis van historische gebeurtenissen, jaartallen en personen nog getoetst zal worden.'